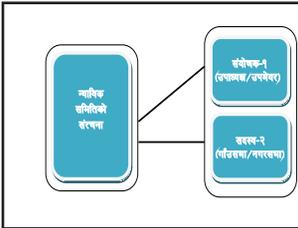


१. न्यायिक समिति भनेको के हो ?

संविधानले हरेक नगरपालिका तथा गाउँपालिकामा एक न्यायिक समिति रहने व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संविधान, २०७२ को धारा २१७ बमोजिम स्थानिय तहमा हुने विवादलाई समाधान गर्न स्थापना भएको निकायलाई न्यायिक समिति भनिन्छ। नगरपालिकाको हकमा उपप्रमुख र गाउँपालिकाको हकमा उपाध्यक्ष संयोजक रहने न्यायिक समितिमा तीन जना पदाधिकारी रहने व्यवस्था छ। अन्य दुईजना सदस्यहरूको व्यवस्था सम्बन्धित नगरसभा वा गाउँसभाले आफुहरूमध्येबाट निर्वाचित गरी गर्दछन्। नगरसभा वा गाउँसभाको पदाधिकारी मात्र न्यायिक समितिको सदस्य हुन सक्दछन्। तसर्थ, न्यायिक समितिको पदाधिकारी भनेका स्थानीयतहको निर्वाचनमा नागरिकले मत दिएर जिताएका व्यक्तिहरू हुन्।

२) न्यायिक समिति संरचना:

न्यायिक समिति नागरिकबाट निर्वाचित प्रतिनिधिहरूबाट बनेको हुनाले यसको संयोजक तथा सदस्य हुन कुनै विशिष्ट वा निश्चित योग्यता तोकिएको छैन। यसरी हेर्दा न्यायिक समितिलाई न्यायपालिकाको अङ्गको रूपमा लिन सकिने अवस्था छैन। न्यायिक समितिहरूले स्थानीय तहमा संविधानले प्रदान गरेको अधिकारभित्र रहेर विवादहरूमा मेलमिलाप तथा मुद्दाहरूको निरुपम समेत गर्न भएकाले यिनलाई स्थानीय तहको विवाद समाधानको निमित्त संविधानले व्यवस्था गरेको वैकल्पिक संयन्त्रको रूपमा लिनु पर्दछ।



३. न्यायिक समितिसाग के के अधिकार छ ?

नेपालको संविधानले न्यायिक समितिको अधिकारक्षेत्र आफैले नतोकी कानुन बमोजिम हुन्छ भनी उल्लेख गरेको छ। त्यसकारण, न्यायिक समितिको अधिकार के के हुन् भन्ने बारेमा स्थानीय सरकार सञ्चालन, ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएको छ। उक्त ऐनले न्यायिक समितिलाई निम्न अधिकारहरू दिएको छ:

- निश्चित प्रकृतिको देवानी तथा व्यक्तिवादी हुने फौजदारी विवादको उजुरी परेमा उक्त विवादमा आवश्यक प्रमाण बुझी विवादमा आफ्नो निर्णय दिने।
- निश्चित प्रकृतिको देवानी तथा व्यक्ति वादीहुने फौजदारी विवादको उजुरी परेमा विवाद समाधानका निमित्त वडा तहमा स्थापना भएको सम्बन्धित मेलमिलाप केन्द्र मार्फत मेलमिलाप गराउने।
- विवादसँग सम्बन्धित कुनै सम्पत्तिको हक हस्तान्तरण नगर्न रोक्का राख्ने आदेश दिने।
- अन्तरिम संरक्षणको आदेश दिने।
- न्यायिक समितिका प्रमुख कार्य भनेको विवादमा पक्षहरूलाई न्याय दिनु हो।

४. कुन कुन कानुनले न्यायिक समितिलाई विवादहरू हेर्ने अधिकार दिएको छन् ?

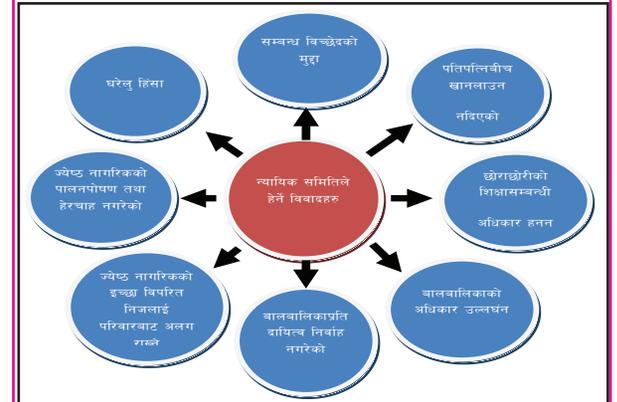
विभिन्न संघीय कानुनहरूले न्यायिक समितिलाई विवादहरू हेर्ने अधिकार दिएका छन्। ती महत्वपूर्ण ऐनहरू निम्न छन्

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- घरेलु हिंसा (कसूर तथा सजाए) ऐन, २०६३
- ज्येष्ठ नागरिक ऐन, २०६३
- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५
- मुलुकी (फौजदारी), संहिता, २०७४

५. स्थानीय तहको न्यायिक समितिमा कुन कुन हिंसाका सवालहरूलाई लिएर उजुरी गर्न सकिन्छ ?

महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक विरुद्ध हुने हिंसा तथा बालबालिकाका अधिकार र उनीहरूप्रति निर्वाह गर्नु पर्ने दायित्व निर्वाह नगरेमा, न्यायका निमित्त न्यायिक समितिमा उजुरी गर्न सकिन्छ।

न्यायिक समितिले हेर्ने हिंसा सम्बन्धी विवादहरू



६. न्यायिक समितिले न्याय सम्पादन गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधिहरू के के हुन् ?

न्यायदिएर मात्र पुग्दैन न्यायदिए जस्तो पनि देखिनु पर्दछ। यसको अर्थ हो न्याय दिँदा न्याय सम्पादन कार्यविधिलाई आत्मसात गर्नु पनि उत्तिकै आवश्यक छ। कानुन बमोजिमको कार्यविधि नअपनाई ढिलो न्याय दिएमा न्याय नदिनु बराबर हुन्छ। अतः न्याय सम्पादन प्रक्रिया पारदर्शी, स्वच्छ, निष्पक्ष र स्वतन्त्र हुन आवश्यक छ। यसै विषयलाई ध्यानमा राखी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५० देखि दफा ५३ सम्मले न्यायिक

न्यायमा बालबालिकाको पहुँच

र

न्यायिक समिति



Province No. 2, Janakpur, Pidari Chowk, Dhanusha, Nepal
Tel. +977-41-590142
E-mail: lifenepal.jnp@gmail.com
Website: www.lifenepal.org

समितिको न्याय सम्पादन प्रक्रियाको बारेमा व्यवस्था गरेको छ, जुन न्यायिक समितिले न्याय सम्पादन गर्दा पालना गर्नु पर्दछ।

असल नियतले पनि कार्यविधिको उल्लंघन गर्न वा अधिकारक्षेत्र नाघ्न पाइँदैन।

न्यायिक समितिले न्याय सम्पादन गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रक्रियासित सम्बन्धित व्यवस्थालाई तल उल्लेख गरिएको छ :

१. अधिकारक्षेत्र
२. उजुरी वा निवेदन दर्ता गर्ने
३. प्रतिवादीलाई न्यायिक समितिमा उपस्थित गराउनु म्याद जारी गर्ने
४. प्रतिवाद दर्ता गर्ने
५. तारेखमा राख्ने
६. विवाद निरुपण गर्न सक्ने - विवाद हो भन्ने मेलमिलापबाट मात्र समाधान गर्नु पर्ने, विवाद हो भन्ने विषय यकिन गर्ने
७. आफैले निरुपण गर्न सक्ने विवाद र मेलमिलापका लागि प्रोत्साहित गर्ने
८. सुनुवाई तथा प्रमाण बुझ्ने सम्बन्धमा
९. पक्षलाई जानकारी दिनु पर्ने
१०. पुनरावेदन गर्न सक्ने
११. मेलमिलापका माध्यमबाट मात्र निरुपण गर्ने, विवाद सम्बन्धी कार्यविधि
१२. मेलमिलाप केन्द्रमा पठाउने

७. लैङ्गिक हिंसा पीडितको हक सुरक्षित गर्न न्यायिक समितिले निर्वाह गर्नु पर्ने भूमिका
स्थानीय तह भनेको न्यायिक समिति हो कि होइन भन्ने विवाद समाधान गर्न आवश्यक देखिन्छ। यसका लागि सम्बन्धित पालिकाको सभाले न्यायिक समिति (कार्यविधि सम्बन्धी) ऐन पारित गरी

न्यायिक समितिलाई प्रष्ट अधिकार दिएको हुनुपर्दछ। यसरी अधिकार दिएको अवस्थामा घरेलु हिंसा पीडितको हक सुरक्षित गर्न के गर्न सकिन्छ, भन्ने बारेमा तल उल्लेख गरिएको छ :

- पीडकलाई चौबीस घन्टाभित्र भिकाई बयान गराउने
- स्वास्थ्य उपचारको लागि पठाउने तथा डाक्टरको प्रतिवेदन प्रहरी कार्यालयमा पठाउने
- पीडितलाई सुरक्षा दिन प्रहरीको सहयोग लिने
- मिलापत्र गराउन पहल गर्ने
- मिलापत्र गराउँदा ध्यान दिनुपर्ने
- पीडक उपस्थित नभएको अवस्थामा मुद्दा अदालत पठाउने
- पीडकलाई भिकाउँदा पीडक उपस्थित नभएमा
- पीडकलाई उपस्थित गराउनु नसकिएमा
- पक्षहरुबीच मेलमिलाप हुन नसकेमा।

८. बालअधिकार हननका सम्बन्धमा न्यायिक समितिमा उजुरी परेमा न्यायिक समितिको जिम्मेवारी

बालबालिका सम्बन्धि ऐन, २०७५ ले परिवार वा संरक्षकको दायित्व, राज्य एवम् सञ्चार क्षेत्रको दायित्व बारेमा व्यवस्था गरेको छ। उक्त ऐन अनुसार उक्त कानूनले तोकेको बालबालिकासँग सम्बन्धित पक्षले दायित्व निर्वाह नगरेमा वा बालबालिकाको अधिकारको उल्लंघन गरेमा सो अधिकार प्राप्त गर्न र दायित्व निर्वाह गराउनका निमित्त सम्बन्धित बालबालिका तथा सरोकारवालाले बालबालिका रहे बसेको स्थानीय तहको न्यायिक समितिमा दिन सक्ने व्यवस्था छ।